

Predstavuje Hume „absolútny koniec“? Humov naturalizmus a problém ľudskej prirodzenosti

Mariana Szapuová

1. ÚVOD

Štandardná, učebnicová interpretácia filozofie Davida Huma predstavuje tohto škótskeho osvietenca ako zavŕšiteľa britského empirizmu, ktorý ho dovedol do slepej uličky skepticizmu; Humova filozofia v tomto zmysle predstavuje, slovami Bertranda Russella, „absolútny koniec“.¹ Mojm hlavným zámerom v tejto štúdii je poukázať na problematickosť uvedenej štandardnej interpretácie. Stojí za povšimnutie, že táto interpretácia je takmer taká stará ako samotná Humova filozofia – pochádza totiž od Humovho súčasníka a zároveň jeho najostrejšieho kritika, Thomasa Reida, zakladateľa škótskej školy filozofie zdravého rozumu,² podľa ktorého hlavná Humova chyba spočíva v tom, že nekriticky prijal princíp, ktorý zdieľali nielen predstavitelia britského empirizmu ako Berkley a Locke, ale aj Descartes, a podľa ktorého poznať môžeme len obsahy vlastnej mysle.³ Práve tento princíp, jeho domyslenie do dôsledkov, má vraj na svedomí Humov skepticizmus.⁴ Vo svetle Reidovej interpretácie Hume vystupuje ako

- ¹ RUSSELL, B.: Hume. In: Logika, veda, filozofie, spoločnosť. Praha: Nakladatelství Svoboda – Libertas 1993, s. 192.
- ² K filozofii zdravého rozumu Thomasa Reida pozri bližšie NUHLÍČEK, M.: Zdravý rozum vo filozofii Thomasa Reida. In: *Filozofia*, roč. 65, 2010, s. 449-460.
- ³ Podľa Reida základná chyba empirikov spočívala v tom, že pomešali dve odlišné veci - to, čo vnímame a to, *pomocou čoho* vnímame. Podľa jeho názoru zmyslové dáta sú tým, *pomocou čoho* vnímame, a nie tým, čo vnímame; nerozlišovanie medzi týmito dvoma vedie ku skepticizmu, lebo nie je možné zabezpečiť spojenie medzi zmyslovými dátami a realitou. Humovu zásluhu uznal v tom, že bol dôsledný a skepticizmus implicitne obsiahnutý v empiristickej teórii ideí ukázal explicitne (pozri MOUNCE, H. O.: *Hume's Naturalism*. London: Routledge 1999, s. 1).
- ⁴ Podľa známeho znalca a interpretátora Humovej filozofie Normana Kempa Smitha, k popularite takejto interpretácie výrazne prispel aj Thomas Hill Green (1836 – 1882), anglický filozof, prívrženc empirizmu, a to svojím *Úvodom* k štandardnému súbornému vydaniu Humových prác, ktoré editoval spolu s T. H. Groseom. (*The Philosophical Works of David Hume*, ed. by T.H. GREEN and T.H. GROSE, 4 vol. (1882–86), pozri SMITH, N. K.: The Naturalism of Hume (I). In: *Mind*, Vol. 14, No. 54 (Apr., 1905), s. 149-173, s. 11.

prevažne negatívna postava v dejinách európskeho filozofického myslenia, ako beznádejný skeptik, ktorý odmieta možnosť spoľahlivého poznania sveta. Ako upozorňuje David F. Norton, známy humovský bádateľ a editor cambridgskej príručky k Humovej filozofii, táto „negatívna“ a skeptická stránka Humovej filozofie dominovala v recepcii jeho filozofie naozaj dlho, až do prvej polovice 20. storočia. Nemožno sa tomu čudovať, veď sa pod ňu podpísali aj také authority európskej filozofie, ako I. Kant alebo B. Russell. Ako skeptika posudzujú Huma aj Kant, ktorý – hoci odmieta Reidovu kritiku a ostro vystupuje voči odvolávaniu sa na obyčajný ľudský rozum v riešení filozofických otázok – celkovo hodnotí nášho filozofa ako toho, kto chcel doviest’ svoju loď do bezpečia, no „vysadil ju na piesčinu (skepticismus), kde mohla ležať a hniť“.⁵ Ako negatívnu postavu vidí Huma aj B. Russell, podľa ktorého Humova hlavná zásluha spočíva v tom, že „rozpracoval empirickú filozofiu Locka a Berkeleyho do ich logických dôsledkov“, avšak „pokračovať jeho smerom je nemožné“.⁶ Popri uznaní významu Humovej filozofie, autor uvedeného hodnotenia tu explicitne formuluje dodnes rozšírený názor, podľa ktorého Humova hlavná historická zásluha spočíva v tom, že ukázal, akou cestou sa filozofické myslenie nemôže ďalej uberať, a tým pripravil pôdu pre Kanta, ktorý, prebudiac sa zo svojho dogmatického spánku, mohol potom uskutočniť kopernikovskú revolúciu v skúmaní ľudskeho poznania. Vo svojej štúdii chcem predstaviť niektoré z novších interpretačných línií, ktoré Huma vykresľujú ako filozofa, ktorého smerom pokračovať je nielen možné, ale aj žiaduce. Po krátkom náčrte novopozitivistickej a naturalistickej interpretácie Humovej filozofie⁷ sa bližšie pristavím pri interpretačnom spore, ktorý sa týka problému zosúladiť Humovho skepticizmu s jeho naturalizmom. V ďalšej časti sa budem venovať Humovým názorom na problematiku ľudskej racionality a v záverečnej časti zameriam pozornosť na Humove názory o ľudskej prirodzenosti a načrtnem jeho projekt budovania vedy o človeku.

2. HUME AKO PREDCHODCA ANALYTICKEJ FILOZOFIE?

V prvej polovici 20. storočia sa objavujú hodnotenia, ktoré pripisujú Humovi výraznú zásluhu na rozvoji novopozitivismom inšpirovaného analytického spô-

- ⁵ KANT, I.: Prolegomena ku každej budúcej metafyzike, ktorá sa bude môcť nazývať vedou. In: *Antológia z diel filozofov. Novoveká racionalistická filozofia*. Epocha: Bratislava 1970, s. 425-525, s. 430.
- ⁶ RUSSELL, B.: c. d. s. 192.
- ⁷ Pozitivistickej a naturalistickej interpretácii Huma som sa bližšie venovala v štúdii SZAPUOVÁ, M.: Filozofia Davida Huma vo svetle súčasných diskusií. In: *Filozofia v kultúrnom kontexte*. Bratislava: Nadácia Igora Hrušovského, 2001, s. 53-60.

